

Teksti: ERJA ANTTONEN

Viittomakieliset kuurot ja käsite soveltava liikunta

Käsite soveltava liikunta ei ole yksioikoinen viittomakielisten kuurojen yhteydessä.

Viittomakieliset kuurot määrittelevät itsensä kulttuuriseksi ja kielelliseksi vähemmistöksi. Kuuluvatko he näin ollen soveltavan liikunnan kohderyhmään?

Kiinnostuin käsiteparista soveltava liikunta ja viittomakieliset kuurot, kun sain syksyllä 2018 mahdollisuuden ohjata matalan kynnyksen liikuntaryhmää viittomakielisille kuuroille. Ohjaus toteutui opintoihini liittyvänä harjoitteluna sekä samalla osana työtäni Humanistisen ammattikorkeakoulun ja Kuopion kaupungin KuoHu-Lab-hankkeessa. Ohjasin ryhmää kuulevana ja viittomakieltä osaamattomana, joten viittomakielen tulkit olivat ohjauskerroilla mukana.

Timo Ala-Vähälän (2017) mukaan soveltavalla liikunnalla tarkoitetaan sellaisten henkilöiden liikuntaa, joilla on vamman, sairauden tai muun toimintakyvyn heikentymisen tai sosiaalisen tilanteen vuoksi vaikea osallistua yleisesti tarjolla olevaan liikuntaan ja joiden liikunta vaatii soveltamista ja erityisosaamista. Soveltavan liikunnan potentiaalinen kohderyhmä on arviolta vähintään 15 prosenttia väestöstä eli reilut 800 000 ihmistä.

Liikuntaryhmien määrien tilastoinnissa ongelmana on se, että raja yleisen terveystoiminnan ja soveltavan liikunnan välillä on hämärä. Osa kunnista nimeää soveltavan liikunnan rajaukseksi liikuntapalveluiden avoimuuden kaikille. Aiemmin on yleisesti käytetty erityisliikunta-käsitettä, joka korostaa liikkujaa ja tämän sairaus- tai vamma-perusteisia erityistarpeita. Tämän voi arvioida eristävän yksilöä yhteisöstä. Soveltava liikunta-käsite korostaa liikuntatoimintaa ja sen sovellettavuutta kaikille sekä kaikille avointa toimintaa.

Viittomakieliset itse arvioivat, että Suomen viittomakieliä käyttää 4 000–5 000 kuuroa tai huonokuuloista ja 6 000–9 000 kuulevaa (Kotuksen Kieliteto 2019). Suomessa viittomakielisten kieli- ja kulttuuriryhmän oikeudet mainittiin perustuslaissa vuonna 1995. Suomessa on käytössä kaksi kansallista viittomakieltä: suomalainen ja suomenruotsalainen viittomakieli (Torboli & Pulkkinen 2012). Viittomakielet ovat itsenäisiä kielijärjestelmiä puhutun kielen tavoin. Viittomakielillä on oma kielioppinsa, ja viittomat ovat puhuttujen kielten vastaavia yksiköitä. Viitotut kielet perustuvat käsien, kasvojen ja vartalon käyttöön viestin tuottamisessa (Suomen Kuurojen Liitto 2019.)

Viittomakieliset kuurot määrittelevät itsensä kulttuuriseksi ja kielelliseksi vähemmistöksi, eivät vammaisiksi (Kóbor-Laitinen 2015). Kun lähestymistapana on viittomakielisten kuurojen itsemäärittely kielelliseksi ja kulttuuriseksi vähemmistöksi, kuuluvatko he soveltavan liikunnan kohderyhmään? Suomen Kuurojen Urheiluliiton liikuntakoordinaattori **Nelli-Sofia Tarvajärven** (2018) mukaan käsite soveltava liikunta ei ole viittomakielisten kuurojen yhteydessä sopivin. Kuulovammainen-sanaa on loukkaavaa käyttää, sillä sanaa käytettäessä syntyy ajatus siitä, että vammaan liittyy rajoittuneisuutta. Kuurojen kesken vallitsee vahva yhteisöllisyys ja samaistumisilmiötä pidetään tärkeänä.

Sosiaaliseen toimintakykyyn sisältyvät ihmisen vuorovaikutussuhteet, aktiivinen toimijuus sekä osallistuminen yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Kyse ei ole vain yksilön ominaisuuksista vaan ihmisten kokemien vuorovaikutusongelmien syynä voivat olla myös heitä ympäröivän yhteisön asenteet ja sukupolvien väliset erot (Koskinen ym. 2012.) Historian saatossa kuuroihin on suhtauduttu vammaisina, heidän itsemäärittelyoikeuttaan on loukattu ja oikeuksiaan poljettu (ks. esim. Salmi & Laakso 2005). Nykyisinkin kuurot törmäävät ennakkoluuloihin ja asenteisiin, jotka eivät edistä työllistymistä, osallistumista yhteiskunnassa eivätkä aina koulutuspaikan saamista.

Liikunnan erityismerkityksissä korostuvat terveys, toimintakykyisyys ja sosiaaliset merkitykset (Koivumäki 2018). Kuurojen liikuntaryhmään osallistuneet

Kuuroja ohjaavan kuulevan ohjaajan on tärkeää ymmärtää viittomakielen visuaalisuus ja katsekontaktin merkitys.

Kuurous ei sellaisenaan aseta liikunnalle haasteita, mutta haasteet voivat olla sosiaalisia ja kielellisiä.

kuurot mainitsivat sosiaalisuuden, tuttuuden ryhmäläisten kesken sekä mahdollisuuden käyttää omaa äidinkieltään merkityksellisinä syinä osallistumiseen. Vertaisryhmässä liikkessaan kuuro ei erotu joukosta. Mahdollisuus ilmaista kuurojen yhteisön kulttuurisia arvoja ja saada emotionaalista tukea (Atherton 2001) kuvaavat myös omassa vertaisryhmässä liikkumisen merkityksiä.

Tärkeä katsekontakti

Kuuroja ohjaavan kuulevan ohjaajan on tärkeää ymmärtää viittomakielen visuaalisuus ja katsekontaktin merkitys. Kuurot arvostavat katsekontaktia ja vahvan katsekontaktin ylläpitävää ohjaajaa. Katsekontaktilla ylläpidetään yhteyttä ohjaajan ja ohjattavien kesken. Jos ohjaajan katsekontakti kuuroihin katoaa, ohjattava identifioituu tulkkiin enemmän kuin ohjaajaan (Tarvajärvi 2018). Liikuntaa ohjatessa kannattaa liikesuoritus näyttää ensin ja pysähtyä sen jälkeen antamaan sanalliset ohjeet. Samanaikainen näyttäminen ja puhe eivät toimi, koska kuurojen pitää voida katsoa tulkkausta. Lopuksi ohjaaja itse esimerkiksi tukee ohjattavien liikuntasuoritusta. Kuuleva ohjaaja voi antaa palautetta ainakin hymyllä, peukutuksella, käsiliikkeillä, sanallisella kannustamisella sekä tarvittaessa sanallisella ohjaamisella.

Tulkin tilaa aina viittomakielinen asiakas, jolle tulkinkäyttö on subjektiivinen oikeus. Tulkkia tilatessa tarvitaan tietoa ohjauskerrasta ja tilaisuuden luonteesta, myös tarkoista aloitus- ja päättymisajoista. Tulkkien työaika on osattava kunnioittaa. Viittomakielisen viittomat tulkitaan puheeksi, kuulevan puhe tulkitaan viittomiksi. Tämä vie enemmän aikaa kuin keskustelu

kahden viittomakielisen kesken, viittomakielisen ryhmän kesken, kahden kuulevan kesken tai kuulevien ryhmän kesken. On osattava maltaa olla puhumatta viittomakieltä käyttävän puheen päälle ja päinvastoin.

Haasteet sosiaalisia ja kielellisiä

Ajattelen, että käsite soveltava liikunta ei ole yksioikoinen viittomakielisten kuurojen yhteydessä. Olennaista mielestäni on liikunnanohjaajan hyvä vuorovaikutus-, osallistamis- ja menetelmäosaaminen. Tärkeää on kyky tunnistaa ja käyttää tarkoituksenmukaisia viestintäkanavia (teksti-tv, WhatsApp, tekstiviesti, somen tarjoamat mahdollisuudet) kuurojen tavoittamiseksi. Ymmärrys viittomakielisen tulkkauksen palvelun tehtävistä ja toimintatavoista tulkin tilaamiseksi on myös tarpeen.

Mielestäni kuuroille suunnatut omat liikuntaryhmät ovat tarpeellisia terveyden, toimintakykyisyyden ja sosiaalisten merkitysten kannalta. Samalla on tärkeää madaltaa kaikenlaisia mahdollisia kynnyksiä kaikille avoimen liikuntaan osallistumiseksi. Kuurous ei sellaisenaan aseta liikunnalle haasteita, mutta haasteet voivat olla sosiaalisia ja kielellisiä (vrt. Rintala, Huovinen & Niemelä 2012). Nämä haasteet ovat taltutettavissa ottamalla selvää, hankkimalla tietoa, omaksumalla uusia toimintatapoja sekä osallistamalla kuuroja. Tavoitteena on mahdollistaa kuurojen omaa toimijuutta, osallisuutta yhteiskuntaan ja sen erilaisiin palveluihin sekä kielellisen tasa-arvon toteutuminen.

ERJA ANTTONEN

Lehtori, YTM, liikunnanohjaajaopiskelija

Sähköposti: erja.anttonen@humak.fi

